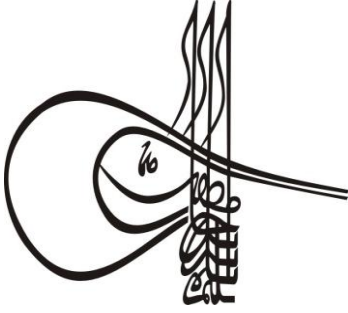

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/5 Winter 2016, p. 85-98

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9435>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 09.03.2016

✓ Accepted/Kabul: 30.03.2016

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Hidayet AYDAR –
Yrd. Doç. Dr. İlhami GÜNAY

This article was checked by iThenticate.

KUR'ÂN KELİMELEERİNDE MUBİN NİTELİĞİNİN YANSIMALARI

*İsmail BAYER**

ÖZET

'Kuran muhatapları tarafından net bir şekilde anlaşılır' yargısı, genel anlamda kabul edilmekle birlikte ayrıntıları ve alt başlıkları hakkında günümüze kadar uzanan bazı tartışmalardan uzak değildir. Anlaşılır olmak öncelikle metinde kullanılan kelimeler dünyasıyla ilgilidir. Kaynaklarımızda müteşâbih, mukattaa, mücmel, garib, muarreb şeklinde nitelenen kelimeler ile anlam etkisi yönüyle kırâatler farklı disiplinler altında işlenmiştir. Bu çalışma yalnızca kelime düzeyinde Kur'an'ın anlaşılır/mubîn bir kitap olmasına yöneltilen sorulardan yola çıkarak onun kelimeler düzeyinde açık anlamlı oluşunu ana hatlarıyla tartışmayı amaçlamaktadır.

Kelimelerin fesahati ile ilgili ileri sürülen ve zaman sürecinde altı boşaltılan belâğî kurallar, belâgatın doğası gereği mutlaka yeri geldiğinde silikleştirdiği eğitimsel kurallardır ve bu dar kalıplarla Kur'an kelimelerini değerlendirmeye tabi tutmak mümkün değildir. Bu münasebetle Kur'an'daki anlaşılması dereceli ve göreceli olarak zor olan kelimelerin değerlendirilmesine, sırf âşinâlık veya kolay anlaşılabilirlik cihetinden bakılması kelimelerin gönderme yaptığı duygu, çağrışım, zaman, mekân, tarih, medeniyet ve uygarlık unsurlarıyla olan bağlarının ihmâl edilmesine sebep olabilir. Anlam aralığı geniş veya katmanlı veya inceden kalına farklı geçirgenlikteki perdelerle kuşanmış Kur'an delâletleri, anlaşılmasının değil anlam zenginliğinin kanıtıdır. Ayrıca kelimelerin anlamlarıyla anlattıkları bazen farklı boyutta olabilir. Ulemânın hurûf-u mukataaya, onların mahreç, sıfat ve ta'cimine dair sıraladıkları sistematik özellikler bu kabildendir.

Cümlelerde olduğu gibi kelimelerde de genel esas "beyân"dır. Beyânın ilâhî olması ise çağlarüstü, çok boyutlu ve aşkın yönlerinin bulunmasını gerektirir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, Kelimeler, Mubîn, Arap Dili.

* Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı, El-mek: ismailbayeri@gmail.com

REFLECTIONS OF EXPLICIT (MUBIN) FEATURE IN QUR'AN WORDINGS

ABSTRACT

Notwithstanding 'The Qur'an is explicitly understandable by its interlocutors' statement is accepted generally; its details and sub-headings are not very far from some discussions extending to the present. Being explicit is primarily related to the vocabulary used in the text. The wordings featured such as *müteşâbih* (cognate), *mukattaa* (discrete), *mücmel* (concise), *garib* (vague), *muarreb* (loanword) and subjects as *kirâats* (readings) were processed under different disciplines in our sources. This study aims only to discuss the main lines of Qur'an's being understandable at the wording level based upon the questions posed for its being an explicit/mubîn book at wording level.

Eloquent norms, which set forth according to the fluency of the wordings and faded in time, are educational norms that definitely fade as the occasion arises by nature of eloquence and it is not possible to evaluate the Qur'an wordings through this narrow angle. In this connection, taking the Qur'an wordings on the aspect of their familiarity or lucidity while evaluating the relatively and gradely hard wordings may lead to neglect of ties with feelings, associations, time, place, culture, and civilization that wordings refer to. Significations of Qur'an, whose meaning range covered with large or layered or various permeable curtains from thin to thick, are proof of its rich content than its incomprehensibility on the contrary. Additionally, sometimes the meaning of the words and their points may be different. Systematic features on *hurûf-u mukattaa* (discrete letters), their origin, designation and punctuation, which ulema organize, are related to this point. "Statement" is the general principle in wordings as in the sentences. Divine statement requires finding its futuristic, multi-dimensional and transcendent aspects.

STRUCTURED ABSTRACT

This study only targets to discuss the fact of being clear and meaningful of Quran with the main lines at the level of words on the basis of questions posed to the fact that Quran is an understandable/mubin book at the level of words. Looking out just from the window of familiarity or lucidity in evaluation of Quran Words which are gradationally and relatively difficult to understand can cause slighting the bindings of the words with the components as emotions, associations, time, space, history, culture and civilization. The Quran significations put on the curtains have wide range of meaning or stratified or in different permeabilities from thick to thin are the evidences of richness of meaning of Quran not the impenetrability of it.

The main discussion issues about the subject are interrupted letters (*mukattaa* letters / *hurûf-u mukattaa*) , cognate (*müteşâbih* / similar words) ,strange words and morphological disputes in

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/5 Winter 2016

recitations with their meaning effect Maybe the first point of view the attention should be drawn on it about the interrupted letters (mukattaa letters / hurûf-u mukataa) is the context (siyak) of relevant versicles. The sentences or verses immediately following these letters that are maybe found strange to be in Qur'an in one way whose semantic fields are indefinite and on the other way very large are mainly highlighting the emphasis of "Qur'an brought from the presence of Allah is clear and descriptor ". In this respect, there should be a tight connection between interrupted letters (mukattaa letters / hurûf-u mukataa) and mubin (understandable, obvious, exciter) nature. The facts that interrupted letters (mukattaa letters / hurûf-u mukataa) are literally the names of the letters they show, meaning explanations done by Qur'an commentators (müfessir), compatible combinations of these letters, and the formation of eloquence being the basis of Miracle of the Qur'an are considered in this context. (ez-Zemahşerî, 2003, I 30-37) In that case, all people get information from interrupted letters (mukattaa letters / hurûf-u mukataa) in different sizes and at different levels. In this connection, the presence of relevant letters does not obstruct Qur'an to be an understandable book, moreover, if God ordered with an excessive call and so it is essential.

The meaning extents are present in Qur'an with cognate (müteşâbih / similar words) words are at the level which could be resolved with the core (self) /complete information and using that information conscientiously. Also in the other areas, may be there will arise an opinion that will not be accepted by everyone but this aspect is evaluated under the terms of wealth. (er-Râzî, VII 179-192.) It is necessary specify that the facts of "meanings of the words", "what is required from the sentences consisting of those words" and "perceiving extent of verbal expression by concerning parts" should be evaluated separately. The lexical meanings of relevant words are clear. Thus, there is not a readability problem at first level. Also while the words take a part in cognate (müteşâbih / similar words) versicles, it is possible to mention about two different tendencies; approaching to the subject in word extent or perceiving in sentence or context extent. (es-Suyûtî, 1988, I 112) The first extent also have two different tendencies Glossing inside the entirety of Qur'an, figuratively speaking (er-Râzî, XXVII, 15-17; ez-Zümer, 39/67) or evaluating the subject only within the scope of the private versicles. The languages accruing in this manner have such self-significance in any case. Thus, the presence of religious scholar and religious denominations that express the gloss of such versicles can not be known does not mean relevant versicles are not perceived on baseline level .Under the skin of ther subject may be this queastion is lying behind: Although some alternative words and structures are existing in the language that do not give rise to disputes, why those contradictive words took a part in Qur'an? This question entering also the field of philosophy is the common feature of the all texts that literally telling the excessive or claims telling the excessive. (Aristoteles, 2005, s. 76-77) The truth whose circumstance is not known by respondent (reader) naturally cannot be an alternative of cognate (müteşâbih / similar words) words sufficient to include some expansions as truth,response/reference(requital),idiom,metaphor,visualise that has

Turkish Studies

all those characteristics. Secondly, Qur'an wants especially some readers face to deep and comprehensive thought over the language structures as cognate (müteşâbih / similar words) and similar (ez-Zemehşerî, 2003, I 333; el-Burhân, II 75) on the other hand encourages to be equipped with pure mind and conscience. One of the most obvious features of Qur'an is being a book appealing to pure consciences and putting them to honesty test in a way (see. Âl-i İmrân, 3/7; el-İsrâ, 17/82; el-Hacc, 22/52-54)

The existence of the word generally requires more attention and research to understand in Qur'an is associated with audience Qur'an desires in one way. Qur'a wants an audience that knows, think about their knowledge, understand their thought and move forward with reference to this understanding. The strange words used in Qur'an although most of them have alternative words in Arabic Language are coming into prominence with their decisiveness in the areas of time-space-culture knowledge production. The expressions of er-Râfî within this frame draw attention: "There are some words in Qur'an which are named as "strange" by the scholars. The purpose of that naming is not; indicating that they are unknown, shunned or solecistic. Because Qur'an is excluded of that features. The main purpose here is revealing astounding unusual aspects and beauties in its gloss on a level where cannot be equality between the experts of the subject and other people?" (ez-Zemahşerî, 2003, I 333; er-Râzî, VII 179-192) The Quran significations put on the curtains have wide range of meaning or stratified or in different permeabilities from thick to thin are the evidences of richness of meaning of Quran not the impenetrability of it.

Also the morphological differences giving a ground for the existence of readings includes different pronunciations of Qur'an Words are associated with multi-dimensional structure of the corresponding subject of Qur'an.

Consequently, the explanation of God at the first level is noticing the affairs and most virtuous behaviors human do not know by revelation read. For becoming clearer of the maning and declaring the details, sending the other versicles directly to Muhammad (peace be upon him) by God or noticing the connection between can also be considered in this context. On the second level, the meanings which are desired to be understood are declared revelation out of Qur'an. The decleratin on the third level occurs by making the meanings visible through events that will happen. Also in fourth level appears with the results reached by applying the analyze, compare, synthesize and provide methods over each word, sentence, versicle and whole of versicles on the rate of capabilities and knowledge of conscientious Qur'an respondents (readers). Those results are reached by perceiving the depth or extents of revelation personally or discovering the relation between written revelations and created ones. In any case this on limits of declaration.

The eloquence rules asserted for fluency of the words and the meaning of it were changed in time are surely the educational rules greyed when the occasion arises by eloquence intrinsically and it is not possible to evaluate the Qur'an words with those narrow patterns.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/5 Winter 2016

Looking out just from the window of familiarity or lucidity in evaluation of Quran Words which are gradationally and relatively difficult to understand can cause slighting the bindings of the words with the components as emotions, associations, time, space, history, culture and civilization. The Quran significations put on the curtains have wide range of meaning or stratified or in different permeabilities from thick to thin are the evidences of richness of meaning of Quran not the impenetrability of it. The systematic features that Ulama (muslim theologians and scholars) arrayed about interrupted letters (hurûf-u mukataa) and their origin and punctuation.

The general principle is "declaration" in words as well as it is in sentences. Being divine of declaration requires finding the aspects of love and to be over the ages, multi-dimensional.

Keywords: Qur'an, Wordings, Mubîn, Tafsir, Arabic.

Giriş

‘Kuran muhatapları tarafından net bir şekilde anlaşılır’ yargısı, genel kabul olmakla birlikte ayrıntıları ve alt başlıkları hakkında günümüze kadar uzanan bazı tartışmalardan uzak değildir. (eş-Şâtibî, 1975, III 91; ez-Zerkeşî, 1391, II 74.) Anlaşılır olmanın birinci düzeyi metinde kullanılan kelimeler dünyasında cereyan eder. Modern anlayışta, çağrışımsal, duygusal, anlatımsal, etkileyici, yansıtıcı, eşdizimsel, konusal ve kavramsal gibi anlam türleriyle değerlendirilen kelimeler, (Aksan, 1978, III 176; Anlambilim, 1998, 47). İslâm kültüründe farklı delâlet katmanları ve dil bilgisi kuralları çerçevesinde sistemleştirilerek incelenmiştir. Kur'an'ın anlaşılır olması bağlamında müteşâbihât, hurûf-u mukataa, mücmel, garip ve müşterek kelimeler öne çıkmaktadır. Ayrıca ferş (kırâatlerin sarf ve nahiv alanlarını ilgilendiren yönleri) itibarıyla kırâatler ve bazı Kur'an kelimelerinin açıklanmasında peygamber aleyhisselâm'ın “mübeyyinliğine (eksiksiz iletme ve açıklama)” duyulan ihtiyaç, konuyla ilgili doğrudan veya dolaylı soruları bünyesinde barındırır. Bu çalışma ağırlıklı olarak Kur'an'ın anlaşılır bir kitap olmasına yöneltilen sorulardan yola çıkarak Kur'an kelimelerinin açık ve anlaşılır oluşunu ana hatlarıyla tartışmayı amaçlamaktadır.

Öncelikle “beyân”, “mubîn”, “beyyin”, “tebyîn” ve “beyyine”, kelimelerinin sözlük anlamları üzerinde kısaca durmak gerekir. Beyân; hâlin delâletiyle veya söz, yazı ve işaretlerle gerçeğin açıkça ortaya konulması, bir başka itibarla anlamı nispeten kapalı sözlerin açıklanmasıdır. Mubîn; hayr ve bereketi zahir, hakkı batıldan ayıran, doğruları açıklayan hem kendi açık hem de açıklayan anlamlarına kullanılır. (el-Ezherî, 1967, XV 495; Aydar, “Mubîn”, DİA, XXXI 439) Beyyin; açık ve net anlama sahip olmayı ifade eder. (el-Halîl, VIII 38; el-Ezherî, XV 495.) Tebyîn net bir şekilde gerçekleri açıklamak ve gizlemeden ilgililere tebliğ etmektir. Beyyine; aklî veya maddî açık delildir. (er-Râgıb 1997, 158.)

Kur'an dili Arapça, Kur'an'ın nitelemesiyle açık anlaşılan mubîn bir dildir.

وَإِنَّهُ لَنَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ . نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ . عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ .

"Şüphesiz o, âlemlerin rabbinin indirmesidir. Güvenilir Rûh, uyarıcılardan olası diye, senin kalbine, açık bir Arapça ile indirilmesine eşlik etmiştir" (eş-Şuarâ, 26/192-195.)

Bakillânî'nin ifadesiyle belâgatın hilyesi, icazın dayanağı, nübuvetin delâleti olan Arapça; sağlam örgülü, mümtaz kullanım ve dönüşüme sahip en üstün dildir. (el-Bâkillânî, 180.) Zemahşerî de Arapçanın mubînliğini (açık ve berrak oluşunu) anlamayan kişinin akıldan nasibi olmadığını sert bir dille ifade eder. (ez-Zemahşerî, 1991, 46.)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/5 Winter 2016

Kur'ân hem indiği dil, hem de üslûp itibarıyla mubîn, yani açık ve açıklayıcıdır.

طُسْ تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ .

"Tâ-sîn. Bunlar Kur'an'ın ve mubîn kitabın âyetleridir" (en-Neml, 27/1; el-Mâide, 5/15; el-En'âm, 6/59; Yûnus, 10/61; Hûd, 11/75; en-Neml, 27/75; es-Sebe', 34/3.)

Kur'ânın kelime düzeyindeki mubînliğiyle ilgili tartışmalar

Birinci Tartışma: Hurûf-u mukataanın varlığı Kur'ân'ın açık anlaşılan bir kitap olmasına engel değil midir? (er-Râzî, 1981, II, 3-13.)

"Tâ-sîn. Bunlar Kur'an'ın ve mubîn kitabın âyetleridir" en-Neml, 27/1. el-Mâide, 5/15; el-En'âm, 6/59; Yûnus, 10/61; Hûd, 11/75; en-Neml, 27/75; es-Sebe', 34/3.)

Mukattaa harfleri konusunda belki de ilk dikkat çekilmesi gereken nokta ilgili âyetlerin siyakıdır. Anlam alanlarının bir bakıma mübhem, bir bakıma çok geniş olması iddiasıyla Kur'ân'da bulunmaları belki garipsenebilecek bu harfleri hemen takip eden cümlelerin veya âyetlerin tamamının doğrudan Kur'ân'ın niteliklerine vurgu yaptığı görülecektir. Ancak belirtmek gerekir ki, el-Ankebût sûresinde mukattaa harflerinden hemen sonra insanların sınava tabi tutulacakları, er-Rûm sûresinde ise Kur'ân'ın gelecek tarihe matuf verdiği haber konumuz bağlamında doğrudan değil dolaylı anlatıma sahiptir. Yukarıda belirttiğimiz özellikler şunlardır: Allâh katından indirilmiş olması, (el-A'râf, 7/2; Hûd, 11/1; er-Ra'd, 13/1; İbrâhîm, 14/1; Tâhâ, 20/2; es-Secde, 32/2; el-Mu'min, 40/2; Fussilet, 41/2; Şûrâ, 42/3; el-Câsiye, 45/2; el-Ahkâf, 46/2; Âl-i İmrân, 3/3.) açıklık, açıklayıcılık, (Yûsuf, 12/1; el-Hicr, 15/1; eş-Şuarâ, 26/2; en-Neml, 27/1; el-Kasas, 28/2; ez-Zuhuruf, 43/2; Duhân, 44/2) şüphesizlik, (el-Bakara, 2/2; es-Secde, 32/2) muhkemlik, mufassallık, (Hûd, 11/1.) doğruluk, (Âl-i İmrân, 3/3; er-Ra'd, 13/1.) doğrultuculuk, doğrulama, (Âl-i İmrân, 3/3.) hikmet, (Yûnus, 10/1; Lukmân, 31/2; Yâsîn, 36/2) hidâyet, (el-Bakara, 2/2; İbrâhîm, 14/1. en-Neml, 27/2; Lukmân, 31/3.) öğüt verme, hatırlatma, (el-A'râf, 7/2; Meryem, 19/2; Tâ-hâ, 21/2; Sâd, 38/1.) uyarıcılık, (el-A'râf, 7/2.) el-Mecîd oluşu, (Kâf, 50/1.) müjde, (en-Neml, 27/2.) rahmet (Lukmân, 31/3.) ve kalemle yazılı oluşu (el-Kalem, 68/1). Tekrar sıklığı dikkate alındığında "Allâh katından indirilen Kur'ân açık ve açıklayıcıdır" vurgusu öne çıkmaktadır. Bu itibarla hurûf-u mukattaa ile mubîn vasfı arasında sıkı bir irtibat olması gerekir. Dolayısıyla mubînliğin geniş ve derin etki alanı bu harflerin fonksiyon ve anlamları ihmal edilmeden değerlendirilmelidir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, mukattaa harfleri okunuşlarının da gösterdiği gibi asıl itibarla delâlet ettikleri harflerin isimleridir. (ez-Zemahşerî, 2003, I 30.) Dolayısıyla anlamsız harfler değildirler. Kur'ân'ın birincil ve cumhûri okunuşunda öne çıkan ve ne murâd edildiği hususu Allâh'a bırakılan bu esas üzerine müfessirler tarafından bazı çıkarımlar yapılmıştır. Yirmisekiz harfin uyumlu kombinasyonu Kur'ân mucizesinin temelini teşkil eden belâğatın oluşması bu bağlamdadır. (ez-Zemahşerî, 2003, I 37.) Nitekim i'câz; harfler vasıtasıyla ses ve mana âlemleri arasında kurulan tam mutabakattadır.

Sahabeden başlayıp günümüze uzanan süreçte Kur'ân'ın ikincil okumalarında mukattaa harflerinin delâletlerine dair pek çok yorum yapılmıştır. (et-Taberî, 2001, I 204 vd.) En az anlam kadar anlamın metin tahlilinde kullanılma şekli veya şekilleri bu yöntemin kanaatimizce en önemli yönünü oluşturur. Örneğin "elif-lâm-mîm" in "Allâh, el-Latîf ve el-Mecîd" e delâlet ettiği rivâyetler arasındadır. (et-Taberî, I 219.) Ancak, Allâh yukarıdaki isimleri pek çok defalar ve ayrıntılarıyla Kur'ân'da zikretmişken böylesi bir beyân tarzını niçin murâd etmiş olabilir? Sorunun cevabı büyük bir ihtimalle o manaların ilgili surede nasıl ve ne şekilde kullanıldıklarıyla ilgili olmalıdır. Mukattaa harflerinin uzak veya soyut metin bağlantılarını herkesin iknâ olabileceği şekilde ortaya koymak nispeten zorken, somut veya yakın bağlantılar

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/5 Winter 2016

vecih çokluğu ile dikkat çekmektedir. Örneğin Mûsa kıssasını oldukça çarpıcı şekilde işleyen en-Neml sûresinin tâ ve sîn harfleri ile başlaması akıllara Mûsa kıssalarının sembolü olan Tûr-i Sînâ'yı getiriyor. Belki de bu sembolik harfler, Tevrâtın batınî okurlarına ilâh ve ateş arasında kurdukları haksız hulûl bağının (Eski Ahit, Mısırdan Çıkış, 19/18-19) gerçek yüzünü (en-Neml, 27/7-9) öğrenmeye özel bir davet anlamı içeriyordur.

Kur'ân'ın üçüncül okumalarında ise aşağıdaki ihtimal düşünülebilir. Bazen kelimeler, harfler ve rakamlar bir dizi oluştururken yazılı olmayan bir sistemi anlatırlar. Örneğin 1, 2, 4, 8, 16 derken, iki kat artışı anlatırlar ama bu tek tek her sayıda olan bir anlam değildir. Hâsılı kelimelerin anlamlarıyla anlattıkları bazen farklı boyutta olabilirler. Ulemânın hurûf-u mukataaya, onların mahreç, sıfat ve ta'cimine dair sıraladıkları sistematik özellikler bu kabildendir. Örneğin mehmûse, mechûre, şedîde, rehve, müsta'liye, münhafıza, mütbika, münfetiha, kalkale sıfatlarına sahip hece harfleri, yarı oranda mukattaa harfleri arasında yer alır. (ez-Zemahşerî, 2003, I 39-41)

Bütün bunların dışında denebilir ki, Kur'ân belli bir zamana sıkışmış bir kitap olmadığı için ve dünün, bugünün ve yarının bilgisini taşıdığı için, hurûf-u mukataa yoluyla, bazı yeni bilgilere veya sayı sistemlerine veri oluşturabilir. Nitekim bu tür bakış açısını sadece Müslümanlar arasında değil Kur'ân'la tanışan diğer din mensuplarının Peygamber aleyhisselâm'ın huzurunda açıkça ifade edişlerinde de görmekteyiz. (et-Taberî, I 221.)

Şu halde tüm insanların farklı boyutlarda ve farklı seviyelerde hurûf-u mukataadan edindikleri bilgiler vardır. Bu münasebetle ilgili harflerin varlığı Kur'ân'ın anlaşılır bir kitap olmasına mani değildir, hatta madem ilâhi murad aşkın bir hitabı murâd etmiştir, o halde elzemdir.

İkinci Tartışma: Kur'ân'da müteşâbih lafızların bulunması onun açıklığına engel değil midir?

Müteşâbih kelimesi birbirine benzer yapıları ifade etmekle birlikte usûl ilimlerinde asıl üzerinde durulan ve tartışmalara mahal olan kısmı; delil olarak kullanılabilecek dil yapısına ait asıl anlamın, kendisinden anlaşılmaması gereken veya bazen ikinci derecede anlaşılabilecek diğer anlama benzer gibi olmasıdır. Bu benzer gibi olma durumu itikâdî alanlarda öz/muhkem bilgi ve bu bilginin vicdanlı kullanılmasıyla giderilecek düzeydedir. Diğer alanlarda ise herkesin kabul edeceği anlamda bir kanaat hâsıl olmayabilir ki bu husus, anlam zenginliği kapsamında değerlendirilir. (er-Râzî, VII 179-192.)

Kur'ân-ı Kerîm'de itikâdî ilgilendiren “kabda, (ez-Zumer, 39/67), yemîn (ez-Zumer, 39/67) ve kürsî (el-Bakara, 2/255)” gibi müteşâbih içerisinde değerlendirilen bazı kullanımların anlamı ve te'vîli tartışma konusudur. Öncelikle şunu ayırmak gerekir ki, “kelimelerin anlamları”, “o kelimelerden müteşekkil cümlelerden ne murad edildiği” ve “sözel ifadenin muhataplar tarafından algılanma boyutu” ayrı ayrı değerlendirilmelidir. İlgili kelimelerin sözlük anlamları açıktır. Dolayısıyla birinci düzeyde anlaşılma sorunu yoktur. Kelimeler müteşâbih âyetlerde yer aldıklarında ise farklı iki yönelimden bahsetmek mümkündür; konuya kelime boyutunda yaklaşmak veya cümle ve bağlam boyutunda algılamak. (es-Suyûtî, 1988, I 112) Birinci boyut da kendi içinde iki farklı yönelime sahiptir. Kur'ân'ın bütünselliği içinde te'vîl etmek, mecaza bağlamak (er-Râzî, XXVII, 15-17; ez-Zumer, 39/67; Kiraz, 2008, ss. 519-568) veya yalnızca içinde bulundukları müstakil âyetler çerçevesinde konuyu değerlendirmek. Tartışmanın detayları akâid ve tevhîd kitaplarında mevcuttur. Hâsılı bu tarz dil yapılarının herhâlükarda öz anlamları mevcuttur. Dolayısıyla bu tür âyetlerin te'vîlinin bilinemeyeceğini ifade eden âlimlerin ve inanç mezheplerinin mevcudiyeti, ilgili âyetlerin temel düzeyde algılanmadığı anlamına gelmez. Örneğin, Ayetü'l-Kürsî tefsîrinde temel/öz algı Allah

Te'âlâ'nın şânının azamet ve yüceliğidir. Veya pratik bir çözüm olarak ilgili kelimelerin bulundukları öbekler deyim kategorisinde değerlendirilebilir. Ancak yukarıda ifade edilen makul açıklamalara rağmen tartışmayı bu şekilde bitirmek mümkün değildir.

Konunun temelinde belki de şu soru vardır: Dilde ihtilaflara mahal vermeyecek alternatif kelimeler ve yapılar varken neden söz konusu tartışmalı kelimeler Kur'ân'da yer almıştır? Felsefenin de alanına giren bu soru asıl itibarıyla bütün aşkın veya aşkını anlatan veya bu iddiadaki metinlerin ortak özelliğidir. (Aristoteles, 2005, 76-77) Keyfiyeti muhatap tarafından bilinmeyen hakikat, muhataba veya inkârcılara karşılık/gönderme (mukâbele), deyim, mecâz, tahyîl gibi açılımları hep birlikte bünyesinde barındırmaya elverişli müteşâbih kelimelerin, bu özelliklerin tümünü karşılayan alternatifleri elbette olamaz.

Örneğin “yedullâh” ifadesi (el-Maide, 5/64);

1. Yahûdilerin yanlış inançlarına onların kullandıkları dil üzerinden cevap vererek mukâbele özelliği taşır. (ez-Zemahşerî, 2003, II 641).

2. Selefî inançta, yaratılmışlara ait “yed” ile benzerliği olmayan ve hatta tercüme bile edilmesi istenmeyen bir hakîhattir. (Ebû Hanîfe, 93)

3. Genel inançta, kudret gibi sıfatların murâd edildiği bir mecâzdır. (es-Suyûtî, Mu'terek, I, 113, ez-Zemahşerî, 2003, IV 326; Cârullah, 1990, s. 91-94)

4. Kelime anlamından öte, cümlelerin tamamının okuyucuda bıraktığı algıdır. (ez-Zemahşerî, 2003, I 295; IV 137, 379)

5. Deyimdir.

6. Sözlükte “yed” kelimesinin tüm anlamlarının özünde bulunan “çekirdek anlam” itibarıyla hakikattir. (ez-Zebîdî, 1993, “Yed” m.; el-Fîrûzâbâdî, “Yed” m.; el-Mustafavî, 1408, “Yed” m.; Bayer, 2013, 231-233)

Bu bakış açılarına yenilerini eklemek mümkündür. Netice olarak böylesine geniş ve derin açılımları olan bir kelimenin seçilmesi anlam alanı ve katmanlarıyla ilgilidir.

İkinci olarak müteşâbih ve benzer dil yapıları üzerinden, özellikle bazı muhataplarından derin ve kapsamlı düşünceye yönelmelerini isteyen Kur'ân, (ez-Zemahşerî, 2003, I 333; el-Burhân, II 75). bir diğer yönden saf akıl ve vicdanla donanmayı teşvik eder. Kur'ân'ın saf vicdanlara hitap eden ve bir bakıma onları anlamada dürüstlük testine tabi tutan bir kitap olması, onun en belirgin özelliklerindendir. (Bkz. Âl-i İmrân, 3/7; el-İsrâ, 17/82; el-Hacc, 22/52-54)

Hâsılı müteşâbihatta bulunan dil zenginliği, anlam katmanları ve algılama türlerine zemin hazırlaması gibi özellikler, Kur'ân'ın ilâhî bir kitap olmasının gereğidir.

Üçüncü Tartışma: Genel anlamda anlaşılması için daha fazla dikkat ve araştırma gerektiren lafızlar Kur'ân'ın anlaşılması önünde engel değil midir?

Kur'ân bilen, bildiği hakkında düşünen, düşündüğünü kavrayan ve bu kavrayıştan hareketle yeni bir bilgiye doğru ilerleyen okuyucu kitlesi istemektedir. Bu nedenle Kur'ân cümlelerinin anlaşılması aktif okumayı gerektirir. Okumalar kelimelerin öz anlamından başlayıp farklı düzeylerdeki delâlet ve işaretlere uzanan bir alanı kapsar. Okuyucunun algısı ve yaşadığı ortam bu süreçte belli oranda etkili olmakla birlikte esas nokta Kur'ân'ın yaşayan bir kitap olmasıdır. Anlam genişlemeleri ve yenilenmeleri onun canlılığının yansımalarıdır. Bu durum Kur'ân'ın anlaşılması önünde engel olmayıp aksine daha çok ve yeniden anlaşılmasını sağlar. Rasûlullah'ın Kur'ân'ı tefsir yönüyle tebyîni ise, ilk ve en kavrayışlı muhatabı tarafından

anlaşılma boyutlarına örneklik teşkil eder. Örneklik eder, çünkü hâlihazırda müşkil veya mücmel diye nitelenen çok sayıda Kur'an kelimesi var ise Rasûlullâh aleyhisselâm'ın ya bunların tamamını beyân etmediği ya da râvîler tarafından bize nakledilmediği sonucunu doğurur. Her iki halde orta düzey kavrayışın sınırlarını zorlayan ifadeler, ilâhî takdir tarafından bazı yönleriyle yeni okuyucularının kavrayışına bırakılmıştır ve bu süreç devam etmektedir.

Kur'an'ın fıkıh alanında insan hayatını kolaylaştıran esneklikte bir metin olması işin bir başka yönünü oluşturur. Fıkî metinlerin en açık metinler olması genel kabuldür. Ancak her koşulda uygulanabilir olması için bu metinlerin ana çerçeveden sapmadan ihtiyaçlara cevap verecek şekilde farklı yorumlara kapı aralaması kaçınılmazdır ve "ihtilafta rahmet" çerçevesinde değerlendirilebilir. (ez-Zemahşerî, I, 333; er-Râzî, VII 179-192) Diğer taraftan İslam'ın şer'î bir anlam yüklediği terimlerin ruhlarından koparılmamaları, bir bakıma bu türdeki icmâllerin doğru değerlendirilmesiyle ilgilidir. Bir diğer ifâdeyle hukukun ahlaktan koparılmaması Kur'an kelimelerine bakışın daraltılmamasına, onların kuru ıstılâhlar olarak sunulmamasına da bağlıdır.

Arap Dilinde büyük kısmının alternatifi olmasına rağmen Kur'an'da kullanılan garip kelimeler ise zaman-mekân-kültür-bilgi üretimi alanlarındaki belirleyicilikleriyle ön plana çıkmaktadırlar. er-Râfî'nin bu çerçevede değerlendirilebilecek ifadeleri dikkat çeker: "Kur'an-ı Kerîm'de alimlerin garîb olarak isimlendirdikleri bazı kelimeler vardır. Bu isimlendirmenin amacı; bilinmeyen, uzak durulan veya kural dışı olduklarını belirtmek değildir. Çünkü Kur'an-ı Kerîm tüm bu özelliklerden münezzehtir. Buradaki asıl amaç, konunun uzmanları ve diğer insanlar arasında bilgi eşitliğinin olamayacağı bir düzeyde, te'vîlindeki güzelliklerini ve hayrette bırakan olağan dışı yönlerini ortaya koymaktır." (ez-Zemahşerî, 2003, I 333; er-Râzî, VII 179-192)

Örnek

وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِثَأْوِيلِهِ فَارْسِلُونِ

"(Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zamandan sonra (Yûsuf'u) hatırladı ve "Ben size onun yorumunu haber veririm, hemen beni (zindana) gönderin" dedi." (Yûsuf, 12/ 45)

Âyetteki pek âşinâ olunmayan anlamıyla "ummet" kelimesi, hem okunuş hem de anlam itibarıyla dikkatleri çekmektedir. Genellikle tefsirlerde uzun zaman, topluluk ve nesil anlamları verilen kelime "ummet, immet, emet, emeh, emh, umeh" (el-Hatîb, 2000, IV 274-278) gibi okunuşları da hâmindir. Yûsuf kıssasında, bulunduğu cümle itibarıyla okunuşu ve anlamı daha tartışmasız bir kelime yerine bu kelimenin seçilmesi, akıllara aynı hedef anlamı farklı yönlerle destekleyen sosyal yapı-zaman-mekân arka planını getirmektedir. Özellikle komşu diller arasında zaman zaman görülen ve hem lafız hem de anlamca yakın kelimelerde "iştirâk" bu kelimede de söz konusu olabilir. Ummet kelimesi tam anlamıyla Arapça bir kelime olmakla birlikte "iştirâk" dikkate alındığında görülecektir ki, hiyerogliflerde "umt" kelimesine ait "liderler, adamlar, insan topluluğu" (Budge, 1920, 164) anlamları söz konusudur. Dolayısıyla seçilen kelime mevcut anlamlarının yanında farklı göndermelere de sahiptir. Hatta Kureyş lehçesinde görülmekle birlikte ağırlıklı olarak Mısır fonetik zevkini yansıtan "peltek ze" sesinden "de" sesine geçiş, "ummet"ten önce gelen "veddekere" kelimesiyle esintisini hissettirmektedir. Hâsılı âyette söz edilen kişi zindandan çıktıktan sonra yönetici zümresi, etkin çevre ve şartlar çok değişmiştir. Değişimin bir diğer göstergesi önceki âyetlerde "efendi" (Yûsuf, 12/ 42) olarak nitelenen yöneticinin artık "el-Melik" (Yûsuf, 12/ 43) olmasıdır.

Sonuç olarak anlam aralığı geniş veya katmanlı veya inceden kalına farklı geçirgenlikteki perdelerle kuşanmış Kur'ân delâletleri anlaşılmasının değil anlam zenginliğinin kanıtıdır.

Dördüncü Tartışma: Kelimelerin fonetik özelliklerini ve anlama etkisi olmayan yönlerini konunun dışında tutarak şu soru sorulabilir: Kur'ân kelimelerinin farklı okunuşlarını içeren kıraatlerin varlığı Kur'ân'ın net anlaşılmasında engel değil midir?

İbn Mücâhid (ö. 324/936) ile başlayan süreçte ulemânın, kıraatleri yedili (*seb'a*), onlu (*aşere*) ve on dördlü (*erbaate aşere*) tasnife tabi tuttukları görülmektedir. Söz konusu kıraatlerin mütevâtir olduğu ve Kur'ân ile aynı anlama geldiği görüşlerine karşılık Kur'ân ve kıraatleri birbirinden ayıran bakış açıları da mevcuttur. (Hanay, 138-155) Örneğin İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429), Taberî'nin ibn-i Âmir kıraatıyla ilgili eleştirel açıklamalarına yönelik olarak "bu ve benzeri sahih kıraatleri inkâr ettiğini bildiğimiz ilk kişi Taberî'dir ki [kıraatler tespit edildikten] üç yüz sene sonra böyle sakıncalı bir söylem geliştirmiştir." diyerek onu açıkça eleştirmektedir (İbnü'l-Cezerî, II 264) Bu tartışmalarda doğruyu tespit ettirecek en büyük dayanak elbette Kur'ân verilerinin vakiya uygun anlaşılmasıdır.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

"Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz." (Hicr, 15/ 9)

Kur'ân'ın ilâhi korumada olduğu beyan edilen âyette dalga dalga pekiştirme üslûplarının varlığı belâgatçıların ötesinde ses hissi olan herkesin anlayacağı düzeydedir. Şu halde Kur'ân maddî ve manevî tahriften, değişiklikten korunmuş anlam özüne sahiptir. Bu öz ikinci aşamada yazılı şekille beyân edilmiştir. Her bir kelimeye dair cumhûrun ittifak ettiği mütevâtir düzeydeki okuyuş, yazılı metin esasına dayanırken, ilgili kelime bağlamında cumhurdan ayrı düşen kıraatler, Kur'ân'ın farklı boyutlardaki anlam açılımlarına kaynaklık ederler ve belki de "yedi harf"ın bakiyyeleridir. (Ebû Ubeyde, Fedâil, II 168. İbnü'l-Cezerî, I 21; Aşıkutlu, 2002, 43-106)

Bakillânî'nin (ö. 403/1013) belirttiği üzere, yedi ve harf ifadelerinin ne olduğu konusunda ne Hz. Peygamber'den açıklayıcı bir nass (el-Bakillânî, el-İntisâr, I 367) ne de ashab-ı kiramdan bir icmâ (söz birliği) varid olmuştur (Ebû Şâme, 91. Hanay, 56.)

Konumuz olan kelimelerin mubînliği bağlamında düşünüldüğünde, on kırâat içerisinde bir kelimenin yerine başka bir kelimenin kullanılması söz konusu değildir. Diğer dokuz kırâatte bulunmamakla birlikte et-Tevbe sûresinin yüzüncü âyetindeki "تَجْرِي تَحْتَهَا" ifâdesinde İbn-i Kesîr kırâatinde "من" harf-i cerrinin bulunması oldukça dikkat çekicidir. Bu hususa dair denebilir ki, âyetteki "min" tek başına anlamı olmayan edatlardan olup ilgili cümlede öz anlamı değiştirmeyecek mahiyettedir. Dolayısıyla Kur'ân'ın mubînliğini ihlâl edecek niteliğe sahip olmadığı gibi yaygın bir okuma da değildir.

Kelimelerin i'râp yönleri tamamen cümle ile ilişkili olduğu için yalnızca sarfî/morfolojik yapılarıdaki kırâat farklılıklarına değineceğiz. Kırâatlerdeki sarfî farklılıklar Kur'ân'ı daha yoğun anlama çabalarında etkin olarak kullanılmaktadır. Âyetlerin içeriğinden anlaşılma ile beraber açıkça belirtilmemiş anlamlara şahitlik, (ez-Zemahşerî, 2003, I 265; I 371; IV 381) kelimelerin muhtemel anlamlarının değerlendirilmesi, (ez-Zemahşerî, 2003, II 571; III 82; III 305; III 493) "bâb" değişiklikleriyle meydana gelebilecek detay farklılıklara işaret, (ez-Zemahşerî, 2003, I 67; III 317; III 475) dil, nahiv ve belâgat açısından değerlendirilen kıraatlerle âyetlerdeki anlam vecihlerinin tercihi, (ez-Zemahşerî, 2003, II, 214; II, 531; II, 675 III, 191; IV, 80) âyetlerin siyâk-sibâk uyumunun pekiştirilmesi (ez-Zemahşerî, 2003, I 147, 311;

III 588; IV 60) ve belâgat açısından daha güçlü anlamların tercihi (ez-Zemahşerî, 2003, I 166; II 157; II 588) söz konusu çabalarda ana dayanak noktalarını oluştururlar.

Örnek

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاَهَا تَدْمِيرًا

“Bir memleketi helâk etmek istediğimizde zenginlerin şımarık olanlarına emrederiz/emir sahibi yaparız/sayılarını artırırız/nimetlerini çoğaltırız ./, Onlar/onlar ise, sınırların dışına taşmaya devam ederler. Böylece üzerlerine fermân hakk olur ve orayı kırıp geçirerek helâk ederiz.” (el-İsrâ, 17/16)

Öncelikle ifâde etmek gerekir ki bazı yaygın olmayan veya tam kabul görmeyen rivayetlere rağmen yedi kırâate göre “أَمَرْنَا” kelimesinin okunuşu üzerinde ihtilaf yoktur. Ancak bu kelime, tefsîrlerde üzerinde en fazla durulan Kur’ân kelimelerindendir ve okunuşu ile ilgili yedi kıraat dışındaki diğer kırâat imamlarına dayandırılan birçok farklı rivayet bulunmaktadır. Bu durum aslında âyetin bir nevi müteşâbih olmasından kaynaklanıyor ve söz konusu farklı okumalar anlamın zorluğuyla ilgili gibi gözüküyor.

أمرنا: Emir yaptık. Görüş sahibi: Ebû Usmân en-Nehdî (v.127h). (ez-Zeccâc, III 232; et-Taberî, XIV 528-529)

أمرنا: Yalnızca bir lehçe farkı olarak değerlendirildiği gibi “çoğaltma” anlamı da öne çıkarılmaktadır. Görüş sahibi: Hasan el-Basrî, Yahyâ b. Ya’mer ve İkrime’den yapılan bazı rivayetler). (Ebû Hayyân, VI 17.)

أمرنا: “Sayılarını veya verdiğimiz nimetleri daha çoğalttık”. Bu görüş, Hasan el-Basrî’den nakledilen rivayetlerden birine dayanır. (et-Taberî, XIV 530)

Yukarıdaki üç tâlî rivâyet de kelimedeki “emir” anlamından uzaklaşmak için fiilin farklı bablarına yönelmektedir. Zira Allâh’ın zenginlerin şımarık olanlarına yoldan çıkmayı emretmesi mümkün değildir. Öyleyse ‘mutref’lere emir neyi anlatmaktadır?

Müfessirler “emernâ” yapısı içinde iki farklı anlam açılımı belirlemişlerdir. Bunlar Allâh’ın itâatı emrettiği, buna karşın şımarıkların itaat emrine uymadıkları ve böylece helâk edildikleri ifade edilir. (et-Taberî, XIV 532) Diğer görüşe göre ise Allâh şımarık ve haddi aşmış zenginlerin sayısını ve onlara verdiği imkânları artırmak ve bu sonucu doğuran vesileleri engellemek suretiyle bir tür emir vermiştir. Aslında yukarıdaki görüşler işin birer cephesini arz ederler. Belki de sorunun cevâbı basit anlatımla, nasihatleri kâr etmeyince evlâdına kızan babanın işin son kertesinde “yap evladım yap!” dediğinde yaşadığı duygudur. Her hâlükârda ez-Zemahşerî’nin “müteşâbih (benzeşen, çok ihtimalli yapılar) dedikten sonra girdiği tartışmalar konunun çok boyutluluğunu gözler önüne sermeye kâfidir. (ez-Zemahşerî, 2003, II 628, 629)

Netice olarak denebilir ki, konunun çok boyutlu yapısı ancak o anlamları yansıtabilecek çok boyutlu anlatıma sahip kelimelerle mümkündür ve murâd edilen de budur.

Sonuç

Allâh’ın tebyîni, birinci düzeyde, insanlığın bilmediği maslahatları ve en faziletli davranışları metlûvv vahiyle bildirmesidir. Anlamın daha netleşmesi ve ayrıntıların beyân edilmesi için Allâh’ın doğrudan peygamber aleyhisselama başka âyetler göndermesi veya aralarındaki bağı bildirmesi de bu bağlamda değerlendirilebilir. İkinci düzeyde, kavranılması istenen anlamlar Kur’ân dışı vahiyle beyân edilir. Üçüncü düzeydeki beyân, gerçekleşecek olaylar vasıtasıyla anlamların görünür hale getirilmesi suretinde cereyan eder. Dördüncü

düzeyde ise vicdanlı Kur'ân muhataplarının kabiliyetleri ve donanımları oranında herbir kelime, cümle, âyet ve ayetler bütünü üzerinde analiz, karşılaştırma, sentezleme ve sağlama metotlarını uygulayarak ulaştıkları sonuçlar şeklinde tecelli eder. Bu sonuçlara, ya bizzat yazılı vahyin derinliklerini veya boyutlarını algılamakla veya yazılı vahiyle yaratılmışlar arasındaki ilişkinin keşfedilmesiyle ulaşılır. Her hâlükârda bu, beyan sınırlarındadır.

Kelimelerin fesahati ile ilgili ileri sürülen ve zaman sürecinde altı boşaltılan belâğî kurallar, belâğatın doğası gereği mutlaka yeri geldiğinde silikleştirdiği eğitimsel kurallardır ve bu dar kalıplarla Kur'ân kelimelerini değerlendirmeye tabi tutmak mümkün değildir. Bu münasebetle Kur'ân'daki anlaşılması dereceli ve göreceli olarak zor olan kelimelerin değerlendirilmesine, sırf âşinâlık veya kolay anlaşılabilirlik cihetinden bakılması kelimelerin gönderme yaptığı duygu, çağrışım, zaman, mekân, tarih, medeniyet ve uygarlık unsurlarıyla olan bağlarının ihmâl edilmesine sebep olabilir. Anlam aralığı geniş veya katmanlı veya inceden kalına farklı geçirgenlikteki perdelerle kuşanmış Kur'ân delâletleri, anlaşılmasının değil anlam zenginliğinin kanıtıdır. Ayrıca kelimelerin anlamlarıyla anlattıkları bazen farklı boyutta olabilir. Ulemânın hurûf-u mukataaya, onların mahreç, sıfat ve ta'cimine dair sıraladıkları sistematik özellikler bu kabildendir.

Cümlelerde olduğu gibi kelimelerde de genel esas "beyân"dır. Beyânın ilâhî olması ise çağlarüstü, çok boyutlu ve aşkın yönlerinin bulunmasını gerektirir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil* I-III, TDK Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1978.
- , *Anlambilim*, Engin Yayınevi, Ankara 1998.
- Aristoteles, *Poetika*, Çev. İsmail Tunalı, 12. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.
- Aydar, Hidayet, "Mubîn", *DİA*, XXXI.
- el-Bâkillânî, Ebû Bekr, *İ'câzu'l-Kur'ân*, thk. es-Seyyid Ahmed Sakr, Dâru'l-Meârif, Mısır, ty.
- Bayer, İsmail, *Keşşaf Tefsirinde Belagat Uygulamaları*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2013.
- el-Beydâvî, Abdullâh b. Umar, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, (Mecmau't-Tefâsîr) içinde, I-VI, Çağrı Yayınları, ty.
- Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed, *İrşad-u Akli's-Selim ilâ Mezâya'l-Kur'ânî'l-Azîm* I-VI, 1. Baskı, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- Ebû Hanîfe, el-Fıkhu'l-Ekber, şerh: Aliyyu'l-Kârî, Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyyeti'l-Kubrâ, Mısır, ty.
- Ebû Şâme, Abdurrahman b. İsmâîl el-Makdisî, *el-Mürşidü'l-Vecîz ilâ Ulûmin Tete'allaku bi'l-Kitâbi'l-Azîz*, nşr. İbrahim Şemsuddîn, Beyrût: Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2003.
- el-Ezherî, Muhammed b. Ahmed, *Tehzîbu'l-Luğa*, I-XVI, thk. İ. el-İbyârî, Dâru'l-Kutubi'l-Arabî, 1967.
- İbn-i Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris, *es-Sâhibî*, ta'lîk: Ahmed Hasan Besc, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrût 1997.

- el-Halîl, Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, I-VIII, thk. M. El-Mahzûmî, İ. es-Sâmîrî, ty.
- Hanay, Necattin, *Kur'an Tefsirinde Kıraat Farklılıklarının Rolü: Zeccâc Ve Taberî Örneği*, Basılmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2015.
- el-Hatîb, Abdullatîf, *Mu'cemu'l-Kırâât*, I-XI, Dâr Sa'deddîn, Kahire 2000.
- el-Hâzin, Alâuddîn Alî b. Muhammed, *Meâni't-Tenzîl*, I-VI, (Mecmau't-Tefâsîr) içinde, Çağrı Yayınları, ty.
- Kiraz, Celil, "Zemahşerî'nin el-Keşşâf'ında Allah'ın Bazı Sıfatlarıyla İlgili Temsîl, Mecâz ve İstiâre Algılamaları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 2 (17), 2008, (ss. 519-568).
- el-Mustafavî, *et-Tahkîk fî Kelimâti'l-Kur'an* I-XX, Merkezu Neşri Âsârî'l-Allâme el-Mustafavî, Kum 1408.
- en-Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullâh b. Ahmed, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, (Mecmau't-Tefâsîr içinde), I-IV, Çağrı Yayınları, ty.
- er-Rafîî, Muhammed es-Sâdık, *İ'câzu'l-Kur'an ve'l-Belâğatu'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, 9. Baskı, Beyrut 1973.
- er-Râgıb el-İsfehânî, *Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'an*, thk., Safvân Adnân Dâv'udî, Dâru'l-Kalem, Dimeşk, 2. Baskı, 1997.
- er-Râzî, Muhammed Diyâuddîn Umar, *Mefâtihu'l-Gayb*, I-XXXII, Dâru'l-Fikr, 1. Baskı, Beyrut 1981.
- es-Suyûtî, Celâleddîn, *Mu'tereku'l-Ekrân fî İ'câzi'l-Kur'an*, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrût 1988.
- es-Suyûtî, Celâleddîn, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Matbaatu Hicâzî, Kahire, ty.
- Şa'bân, Zekiyyüddin, *Usûlü'l-Fıkhi'l-İslâmî*, el-Mektebetu'l-Hanîfiyye, ty.,yy.
- eş-Şâtibî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ, *el-Muvâfakât fî Usûli's-Şerîa* I-IV, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 2.Baskı, 1975.
- et-Taberî, Muhammed İbn-i Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, I-XXVI, thk., Abdullâh et-Türkî, Hecr, 1. Baskı, Kahire 2001.
- ez-Zemahşerî, Mahmûd (467-538/1075-1144), *el-Keşşâf an Hakâik-i Gavâmidi't-Tenzîli ve Uyûni'l-Ekâvîli fî Vucûhi't-Te'vîl*, I-IV, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- , *İ'câzu Sûreti'l-Kevser*, thk.: Hâmid el-Haffâf, 1. Baskı, Dâru'l-Belâga, Beyrut 1991.
- ez-Zerkeşî, Ebû Abdillâh Muhammed, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an*, I-IV, Thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Dâru'l-Ma'rife, Beyrût, 1391.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Bayer, İ. (2016). “Kur’ân Kelimelerinde Mubîn Niteliğinin Yansımaları / Reflections of Explicit (Mubin) Feature in Qur’an Wordings”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/5 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9435>, p. 85-98.